

PALANEN KARJALAN HISTORIAA

Pekka Kyöttinen 75 vuotias

Tämä heimomme merkkimies, kaikesta julkisuudesta etäällä oleva, isiltäperittyä ammattia — maanviljelystä — harjoittava, täytti 2. 9. 58 täydet 75 vuotta. Lehtemme on tehnyt selkoa Pekka Kyöttisen elämäntyöstä hänen täyttäessään 70 ja 60 vuotta. Tekstin näihin kirjoitti silloin Vasili Keynäs, heimomme toinen kunniavanhus, joka on itsekin pian tuon samaisen kunnioitettavan virsitanpylvään edessä. Irja Laine on Suomen Kuvalehdessä julkaissut eloisan haastattelun Pekka Kyöttisestä. Tahdomme esittää sen kokonaisuudessaan heimolaisillemme:

Suomea puhuvassa Itä-Karjalassa tunnettiin toiminnan ajan koittaneen neljäkymmentä vuotta sitten, jolloin myös Suomi taisteli itsenäisyytensä puolesta. Pyrkimys ottaa Karjalan asioitten hoito omiin käsiin heräsi yksityisissä kunnissa ja laajeni sitten näitten yhteistoiminnaksi, niin että myöhemmin perustetun Karjalan Keskushallituksen takana oli yli 100 000 karjalaista Vienasta ja Aunuksesta.

Asiakirjatodisteita itäkarjalaisten toiminnasta oikeuksiensa puolesta pitäisi löytyä myös edenneen Kansainliiton jälkeensä jääneistä arkistoista, mutta tuoreimpina nämä muistot tapaa Karjalan Keskushallituksen puheenjohtajan — siis itse asiassa pääministerin — muistista.

Tämä 40 vuotta sitten Itä-Karjalan asiain hoidossa niin keskeinen mies, maanviljelijä Pekka Kyöttinen Repolan Omelian kylästä, elää nykyisin perheineen vaatimattomissa oloissa Polvijärven Viitalahdessa puolen tunnin automatkan päässä Joensuusta.

Syyskuun 2. p:nä 75 vuotta täyttänyt Pekka Kyöttinen seuraa virkeästi asioita ja kertoo vapaasti toiminnastaan syntymäpitäjänsä Repolan ja koko Itä-Karjalan puolesta. Hän kuuluu vanhaan repolalaiseen Kyöttisen sukuun, jonka edellisten polvien edustajat olivat tunnettuja tietomiehiä. Vanhaa ja aikoinaan vaikutusvaltaista sukua on myös hänen vaimonsa Anna Grigorjev (Riionheimo) saman pitäjän Lusman kylästä.

— Mistä saitte kansallisen innostuksen ja herätyksen?

— Johtaja, sittemmin jyvaskyläläisen kauppaneuvos A. Mitron sytyttävistä puheista. Luin myös lehteä Karjalaisten Paginat ja myöhemmin Karjalan Heimoa, jotka painettiin Helsingissä. Sitä paitsi olin Suomessa jo poikasena, sillä sedälläni oli kauppa Utrassa lähellä Joensuuta ja tulin sinne oppipojaksi 14-vuotiaana ja pidin myöhemmin itsekin kauppaa.

— Kansallista herätystä oli Itä-Karjalassa tehty jo ainakin vuosikymmenen ajan kaikessa hiljaisuudessa. Kansallistunnon herääminen oli siten tapahtunut tosiasia ja bolshevikien väkivaltainen esiintyminen v. 1918 pakotti karjalaiset toimintaan.

— Kesällä 1918 pyrkivät Repola ja Porajärvi Suomen suojelukseen ja pääsivätkin. Päätös tehtiin Repolassa kokouksessa, jossa oli noin 200 henkeä, ja sen mukaisesti yhteys Venäjään katkesi yöllä klo 24. Järjestimme Suomen lakien mukaisen kunnallishallinnon ja minut valittiin kunnanvaltuuston puheenjohtajaksi. Kuuluin myös maatalouslautakuntaan ja kansakoululautakuntaan, joka hankki kouluihin suomenkielisiä opettajia. Pappiksi pyysimme vepsäläisen M. Fiilinin, joka joi-takin vuosia sitten kuoli Joensuun ortod. seurakunnan kirkkoherrana ja rovastina, ja hän alkoi pitää jumalanpalveluksia suomeksi.

— Porajärvi ja Repola muodostivat yhteisen itsenäisyystoimikunnan, jonka puheenjohtaja olin. Uhtualla ja Vuokkiniemessä oli muodostettu Vienan väliaikainen hallitus ja useat kylät — en muista enää tarkkaan mitkä — olivat puolestaan yhteistoiminnassa muodostaneet Aunuksen hallituksen. Näillä kolmella elimellä oli yhteiskuriirit, mutta pian ymmärsimme, ettei yhtenäistä Itä-Karjalaa synny, ellei meillä ole yhteistä elintä. Yhteisen hallituksen valitsemista varten kutsuttiin kokous koolle Viipuriin 1920. Siellä valittiin pienempi ryhmä hoitamaan asiaa edelleen ja samana vuonna nimitettiin sitten Karjalan Keskushallitus, johon tulivat Aleksanderi Samulinen Rukajärveltä, opettaja Vasili Keynäs Vuokkiniemeltä, Ahti Vierma Uhtualta, Jaakko Andreijev Ruka-

järveltä, Pekka Homanen Repolasta ja minä Repolasta. Kaikki opettaja Keynästä lukuunottamatta olivat ammatiltaan maanviljelijöitä. Keskushallitus valitsi siten keskuudestaan puheenjohtajakseen minut ja sihteerikseen opettaja Keynäksen. Teknillisenä sihteerinä toimi sittemmin maisteri Toivo Kaukoranta.

— Karjalan Keskushallitus toimi Helsingistä käsin. Sen toimisto sijaitsi Töölönkatu 9:ssä. Palkattua toimistohenkilökuntaa ei ollut. Useimmiten olimme siellä kahden Keynäksen kanssa. Minun palkkani oli 3000 mk kuukaudessa ja sen piti riittää vastaanottoihin, matkustamiseen ja tietysti perheen elämiseen. Perheeni, johon Suomeen muutettuumme kuului vaimoni lisäksi neljä tytärtä ja kaksi poikaa, asui aluksi Hospizissa kunnes löysimme sopivan asunnon Pakinkylästä. Palkkauksemme järjesti em. neuvottelukokous ja tietenkin meillä oli yleensä aina rahanpuute. Asiamme hyväksi myytiin Akseli Gallen-Kallelan piirtämää porstimerkkiä, jossa oli Karjalan karhu, ja monet yksityiset muistivat lahjoituksin.

— Yhteistyömme Suomen hallituksen kanssa sujui hyvin. Kun jotakin asiaa ilmeni, menin joko minä tai op. Keynäs Suomen ministerien puheille. Saimme osaksemme ymmärtämystä eri puolueitten taholta.

— Karjalan Keskushallitus ei koskaan harrastanut väkivaltaa. Päinvastoin me estimme sen, jos karjalaisia siihen joskus joltakin taholta yllytettiin. Koetimme ajaa karjalaisen väestön asiaa kansainvälisen oikeuden ja Kansainliiton avulla. Koitimme pitää kiinni Tarton rauhansopimuksen sisältämistä lupauksista.

Pekka Kyöttinen korostaa useaan kertaan tätä keskushallituksen kansainväliseen oikeuteen perustuvaa asennetta ja sitä samaa kertovat myös asiakirjat esimerkiksi vuodelta 1921. Helmikuun alussa 1921 oli Repolan hallintoalueen edustajakokous koolla neuvotellakseen tilanteesta, joka syntyi Suomen suojeluksen lakatessa saman kuun 14. p:nä. Tällöin päätettiin perustaa jo aikaisemmin suunniteltu, Tarton rauhansopimuksen edellyttämä miliisilaitos 50 miehen vahvuisena. Sen tehtävänä oli säännöllisen elämän ja järjestyksen ylläpito. Samanlainen miliisi perustettiin myös Porajärvellä.

— Tarkoituksenamme oli luoda tilanne sellaiseksi, että Karjalan kansa saisi itse määrätä kohtalonsa, halusipa se sitten Venäjän tai Suomen yhteyteen tai itsenäiseksi.

Näiden sanojen mukana tulee Pekka Kyöttisen ääneen varmaa vakavuutta, joka ilmeisesti vaikutti myös Kansainliiton pääsihteeriin, Sir Eric Drummondin tämän tiedustellessa 1922, mihin Itä-Karjalan Keskushallitus pyrki. Kyöttinen näet kertoo aluksi kylmähkön Drummondin olleen hänen selitykseensä tyytyväisen.

Karjalan Keskushallitus valtuutti näet Pekka Kyöttisen edustamaan Itä-Karjalaa Itä-Karjalan asian tullessa esille Genèvessä 10. 1. 1922 alkavalla Kansainliiton Neuvoston istuntokaudella, jotta tämä olisi käsillä antamassa tarpeellisia tietoja ja »esittääkseen Karjalan nykyisen ahdistava-

van hädän, sen toivomukset ja pyrkimykset itsemääräämisoikeuden ja vapauden saavuttamiseen siinä lujassa luottamuksessa, että Kansainliiton korkeiden päämääriensä ja tehtäviensä mukaisesti on autettava Karjalan suomalaista kansaa saamaan ne oikeudet, jotka sille kuuluvat.» Kansainliitolle osoitetussa vetoomuksessa pyydetään Kansainliiton Neuvostoa ottamaan Itä-Karjala suojeluunsa.

Matkalla seurasi Kyöttisen oppaana ja avustajana professori E. N. Setälä. — Hän oli maailman parhaimpia ihmisiä, kuin vanha isäukko ja Karjalan asiaan kiintynyt, muistelee Kyöttinen entistä oppinutta opastaan ja tulkkiaa, joka kielitieteellisillä tutkimusmatkoillaan oli tutustunut karjalaiseen kansaan.

Teoksessaan Poliittiset muistelmani II ministeri Carl Enckell kirjoittaa tästä asiasta: »Muutamia päiviä ennen tammikuun 13—14. päivinä pidettyä neuvoston kokousta saapui Genèven Itä-Karjalan valtuutettu, herra Kyöttinen professori E. N. Setälän seurassa. Neuvostoliiton kansalaisena Kyöttinen ei tietenkään voinut virallisesti esiintyä liittoneuvoston edessä, mutta hänelle järjestettiin tilaisuus kohdata pääsihteerin, poliittisen osaston päällikköä, neuvoston puheenjohtajaa ja useita neuvoston jäseniä, jotka esittivät kysymyksiä ja saivat yksityiskohtaisia vastauksia. Herra Kyöttiselle perusteltiin myös seikkaperäisesti neuvoston menettelyä, jota kohtaan hän osoitti täydellistä ymmärtämystä.»

Monet yksityiset henkilöt ulkomailla, varsinkin ne, joille vähemmistökysymykset olivat likeisiä omassa maassa, tunsivat myötätuntoa ja ymmärtämystä Itä-Karjalan asiaa kohtaan, mutta Kansainliitto ei pystynyt asiaa auttamaan, eihän Neuvostoliitto ollut sen jäsen ja katsoi Itä-Karjalan kuuluvan sisäisiin kysymyksiinsä.

— Kukaan ei Kansainliitossa vastustanut asiaamme, mutta kun Neuvostoliitto ei ollut edustettuna, ei mitään päätöstä voitu tehdä. Kansainliitto oli voimaton, toteaa Kyöttinen muutamalla sanalla Genèven matkansa tuloksen kiteyttäen.

Suomen taholta Karjalan kysymystä koetettiin kuitenkin edelleen saattaa kansainvälisille foorumeille. Tulos oli laiha. Ministeri Enckell kirjoitti 29. 9. 1923 Suomen hallitukselle: »Päätulos Karjalan-kysymyksen käsittelystä Genèvessä kuluneen syyskuun aikana on, että Kansainliitto on julkisesti saattanut tiedoksi, 1) että se, vaikka pysyvä tuomioistuin on kieltäytynyt antamasta pyydettyä lausuntoa, jatkuvasti tuntee mielenkiintoa Karjalan-kysymystä kohtaan, ja 2) että se on halukas keräämään asiaa valaisevia tietoja keksiäkseen tyydyttävän ratkaisun, jonka vastaiset olosuhteet tulisivat sallimaan.»

Sekin tie oli tukossa.

Vanhoja asioita, menettelyjäkin, voi kuitenkin muistella.

— Kaavailitteko keskushallituksessa keskenämme ketään Itä-Karjalan päämieheksi?

— Ei, niin pitkällä eivät suunnitelmamme vielä olleet. Pääkaupunkikysymyksestä juttelimme joskus yksityisesti. Olisiko se sitten ollut Lieksassa,

Lisää Karjalan historiaa

Kalevan Kansa-Kerho Ruotsissa

Kaikille karjalaisille, jotka on pantu kulkemaan mientotietä väkivallan avulla tai jotka ovat lähteneet sille tielle vapaaehtoisestikin, on ollut yhteistä juuri Karjala-kaipuu. Kotiseutuikävän kannustamina ja heimohengen innoittamina he loivat useita huomattaviakin järjestöjä. Yksi niistä on oma seuramme, jonka historia on merkittävä luku koko heimomme historiassa. Sen ovat huomanneet ystävämmekä sekä vihollisemme. »Suvulta Suvulle», Karjalan Sivistysseuran 50-vuotisjuhlauskaisussa, sivulla 103 luetta: »Seuramme perustajille oli iloinen yllätys, kun he saivat viikon kuluttua seuran perustamisen jälkeen tietoja Amerikan Yhdysvalloissa asuvien vienalaisten miesten voimakkaasta vastakaivusta, seuramme apuosaston perustamisesta Illinoisen valtiossa olevassa De-Kalbnimisessä kaupungissa asuvien karjalaisten keskuuteen.» Rukajärveläinen Johannes Froloff on tämän lehden lukijoille kertonut, että tämän vuosisadan alussa Pietarissa toimi elinvoimaisesti »Aunukselaisten Yhdistys», joka niinkään piti yhteyttä seuraamme, ennenkaikkea seuramme ensimmäiseen puheenjohtajaan, kauppaneuvos Aleksii Mitroon. 1918—1922 heimotien jälkeen syntyi tähän maahan lukuisa joukko »Karjala-kerhoja» kaikkialle sinne, minne heimopakolaisia asettui asumaan. Alkujaan heitä tuli Suomeen noin 20.000 vienalaista ja aunukselaista. Venäläisten annet-

tua heille tunnetun »amnestian» heistä palasi kotikävän vetäminä 10 000 henkeä. Vuonna 1944 toisen Moskovan rauhan ja Karjalan luovutuksen jälkeen Kanta-Suomeen tuli noin 500.000 karjalaista »evakkoa». Näiden perustamia Karjalakerhoja on kaikkialla maassamme. Näillä on voimakas keskusjärjestö, Karjalan Liitto. Sitä, että Ruotsissakin on oma karjalainen kerho, ei tähän saakka tiedetty. Tänä vuonna Ruotsiin perustetun karjalaisen ortodoksisen seurakunnan perustamispöyhissä olleet olivat tilaisuudessa löytämään viireästi toimivan Kalevan Kansa-kerhon. Nimimerkki Briha on haastatellut kerhon puheenjohtajaa, työmies Jorma Mikko sta.

— Ketkä oikein perustivat tämän karjalaisen kerhon ja milloin?

— Kerhon perustamisen puolesta olivat ensimmäisinä puhuneet Vilho Jyrinoja Kontokin Akonlahdesta ja hänen vuokkiniemeläissyntyinen puolisonsa Sanni. Helsingiläinen A. Tukiainen Senjaurouvineen innostui asiaan ja perustava kokous voitiin pitää Boräsissa Kalevalanpäivänä 28. 2. 1949. Perustamisvaiheessa olivat mukana ainakin seuraavat:

Teppo Löytölä, Risto Remsu, Eljas Seppänen, Mari Remsu, Onni Roininen, Eliisa, Aleksii, Emil, Vesteri ja Elmeri Sillanpää Vuokkiniemeltä, Lasse, Liisa ja Aino Iivonen Uhtualta, Aleksii ja Sandra Maksinen ja Paavo Pitkäniemi Tunkualta, sisarukset Oili ja Lyyli Mihkael Eestin-Inkeristä, Ville Varpa vaimoineen ja tyttärineen Rukajärveltä, Martta Jehkimäinen ja Pekka Kiriloff Vieljärveltä.

— Ketkä kuuluivat kerhon johtoon?

— Kerhon ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin A. Tukiainen. Johtokunnan muodostivat sihteeri T. Löytölä, rahastonhoitaja A. Maksinen sekä jäsenenä O. Roininen, Emil Sillanpää, L. Iivonen, P. Pitkäniemi ja S. Tukiainen.

— Kerhon jäsenmäärä ja itse toiminta?

— Perustamisvuonna oli kerhon jäsenmäärä suurin eli 54. Toiminta oli vilkasta. Phj. A. Tukiainen antoi 28 ruotsinkielentuntia, huvitoimikunta järjesti illanviettoja ja urheilutilaisuuksia,kin järjestettiin. Ripeätä alkua seurasi kuitenkin lama-aika. Puheenjohtajan ja monen perheen muutettua pois Boräsista kerhotoiminta hiljeni niin, että seuraavana vuotena oltiin yhdessä vain kahdesti.

Kerholaisten vähälukuisuus ja hajallanasuminen on aiheuttanut sen, että usein on herätetty kysymys kerhon lopettamisesta. Kuitenkin on haluttu pitää edes jotenkuten olemassa tämä tietääksemme ainoa karjalaisten kerho Ruotsissa ja järjestetty vuosittain ainakin äitienpäiväjuhla samanaikai-

Helsingissä, Repolassa vai Petroskoissa, sen olisi kansa saanut aikanaan päättää, kuten senkin, olisiko muodostettu itsenäinen Itä-Karjala vai olisiko se liittynyt osavaltiona jompaan kumpaan naapuriinsa. Me keskushallituksessa tosin olimme sitä mieltä, että Itä-Karjala olisi ollut liian heikko aivan yksinään, mieleisin kuvitelma meille oli Itä-Karjalan ja Suomen muodostama liittovaltio, mutta emme tahtoneet erityisesti korostaa tätäkään mielipidettä, kaiken piti jäädä Karjalan kansan ratkaistavaksi.

— Paljonko tuohon aikaan oli karjalaisia Aunuksessa ja Vienassa niillä alueilla, jotka olivat takananne?

— Sitä on hiukan vaikea arvioida, mutta suomea puhuvia karjalaisia oli varmasti yli 100.000 henkeä, sillä suomeahan puhuttiin aina Vepsää myöten.

— Miten keskushallituksen piirissä suhtauduttiin Aunuksen retkeen?

— Se oli eteläaunukselaisten asia ja retki tapahtui ennen keskushallituksen muodostamista. Keskushallitus oli sitä mieltä, ettei väkivallalla asiaa autettaisi.

Karjalan Ulkomainen Valtuuskunta lopetti siten toimintansa 1926.